

NÜÜD KOKKAME KOERTELE!

Erinevaid koerte toitmise õpetusi leidub sama palju, kui on õpetuste andjaidki. Värskele koeraomanikule tuleb nii palju vastukäivaid teadmisi erinevatest allikatest, et vähematestki läheks pea segamini. Koeratoidu *brand'*e leidub mitmekümneid, sellele lisaks on alternatiividena looduslik või segatoitmine, mille puhul osa antavast toidust on kuivtoit ja ülejäänud kodutoit. Purgitoidus võib olla vett kuni 80%, nii et sellise toiduga söötes võid maksta meeletuid liitrisummasid ainult vee eest. Purgitoitu on kerge kaasa võtta reisile, kuid koerale, kes pole sellega harjunud võivad nad põhjustada kõhuvaevusi, niisamuti kui koeravorstid.

Kõige mõistlikum on alustada kasvataja soovitatud toitmisjuhendiga. Koera söögivajadused muutuvad eluaastatega. Kutsikas vajab suhteliselt palju rohkem toitu kui täiskasvanud koer. Vananedes koera energiatarve väheneb ning seitsmenda eluaasta piirimail ongi põhjust olla ettevaatlik, et koer ei hakkaks paksuks minema. Liiga sageli jätkatakse söötmist samasuguse toidukogusega, ehkki koera liikumine ja aktiivsus vaheldub aastaegade, võistlusperioodide, tervise ja vanuse taktis.

On täiesti ekslik arvamine, et koerale võib anda nii palju süüa, kui too vaid soovib. Osad koerad on tõelised õgardid ja kannatavad märgatavalt liigkilode all. Söögiisu on erinev nii ühe tõu erinevate koerte vahel kui ka sama pesakonna eri kutsikate vahel. Järelikult ei või keegi kindlalt öelda, et teatud tõugu ja teatud kaaluga koer vajab nii ja nii palju toitu. Toidu kogus peab olema alati sõltuv koera energiakulutusest.

Sobiv toit

Toit, mis sobib oma mineraalainete ja vitamiinide koostiselt inimesele, ei pruugi seda tingimata olla koerale. Toit on koerale sobiv, kui see maitseb, koera kõht toimib hästi, väljaheide on korras, koeral ei ole puhitisi ning ta on aktiivne ja ei paksene, kõhnu ega söö enda väljaheiteid.

Koera karvkate on esimene asi, millest võib märgata toidu sobivust. Kasukas on heas korras ja läigib, nahk ei ketenda ja koer ei kratsi ennast. Kui oled leidnud oma koerale sobiva toidu, siis pole mõtet hakata seda liiga tihti vahetama. Koerad ei küllastu ühe toidu söömisest nii, nagu inimesed. Võid siiski vahelduvalt lisada koera tavapärasele toidule mõningaid lisandeid nagu maksavormi, vorstivormi, *yrjölä*-putru, kaerahelbeputru, keedetud kanamuna, kodujuustu, kooreviili (turustatakse ka meil sama nime all), hapupiima, maitsestatamata jogurtit, riivitud porgandit, õuna, keedetud räimi, sardiine, tuunikala, spinatit, peterselli, leotatud ja purustatud päevalille seemneid, nisuidusid või toorest loomaliha. Maksa, kanamune ja kala võib anda vaid paar korda nädalas. Kanamune ja räimi võib anda vaid keedetuna, toorelt tohib anda vaid kanamuna kollast.

Sobimatu toit

Koerale sobimatud on: sibul (põhjustab aneemiat ja kõhuvaevuseid), šokolaad (koera ainevahetus ei ole suuteline töötlemas šokolaadis sisalduvat teobromiini, mis põhjustab koerale mürgitusseisundit – surmav annus 30 kg kaaluvale koerale on 1 kilo piimašokolaadi või 100 g tumedat šokolaadi), küsiltool, linnu ja sealuud ning kondid (põhjustavad kõhukinnisust, kõhulahtisust või haavandeid soolestikus ja söögitorus), piim (üle 80% koertest on laktoosile intolerantsed - st piimatooted põhjustavad põletikke, oksendamist, gaaside moodustumist ja vedeliku kogunemist), toored juurviljad (ei imendu koera soolestikus ja põhjustavad kõhukinnisust, sooleummistusi ja gaase, võib anda vaid riivitult), toores kanamuna valge (takistab B-vitamiinide ja muude ainete imendumist), toores kala (võib nakatada koera kalaparasitidega), sool, suhkur ja koeravorstid, mis sisaldavad naatriumnitriiti või verd.

Kui toit ei maitse

Koerad õpivad omanike üllatuseks kergelt maiasmokkadeks. Kui ükskord toit ei maitse, lisab omanik sellele maiuspalu ja järgmisel korral ongi juba mõttetu üritada koera sööma saada tavalist kuivtoitu.

Ära lange lõksu, vaid paku koerale kaks korda päevas süüa ja jätta toidukauss ette korraga vaid 15 minutiks. Kui koerale ei maitse, siis pakutakse talle toitu alles järgmisel toidukorral. Kõik koerad ei armasta siiski igasugust kuivtoitu, nii et võid proovida mõningaid alternatiive, kui esimene pakutav koera meele järgi ei ole. Kõik vahenäksimised tuleb ära jätta paksenemise vältimiseks ja põhitoidu maitsevuse lisamiseks (silmas peetud ilmselt: nälg on parim kokk). Kuivtoitu tuleks anda niisutatuna või rohke veega. Kuivtoit imeb endasse nii palju vedelikku, et kui seda pole toidu juures, siis toit imeb endasse maovedeliku ja võib põhjustada tõsiseid maohaavandeid. Siiski võib osa kuivtoidust anda mõnikord kuivana, kuna toidu närimine on kasulik hammastele.

Teine põhjus koera toidust keeldumisele võib olla allergia või ülitundlikkus mõnele ainele. Paljudki koerad ei taha intuitiivselt süüa sellist toitu, mis sisaldab aineid, millele nad on allergilised. Üldisemad allergiat põhjustavad ained on: loomaliha, piim, pärm, mais, maisiõli, sealiha, kalkun, kanamuna, kala, kalaõli ja nisu. Need võivad põhjustada kroonilisi kõhuvaevusi, kõhulahtisust või gaasivaevusi, nahaprobleeme, maksa- ja neeruhaigusi, jämesoolepõletikke, kaalumuutusi või kroonilist väsimust ja apaatiat. Kui su koer kannatab mingi kroonilise vaevuse all, kontrolli toidupaki sisalduse kirjelduselt, kas mõni eesmainitud ainetest on esindatud ja proovi umb. kuu aja jooksul toitu, mis ei sisalda nendest ühtegi. Kui ilmingud kaovad, proovi tasapisi lisada need ained uuesti menüüsse, et saada selgust, milline aine põhjustab allergiat. Muud allergeenid on: herned, oad, pähklid, krabid, karbid, austrid, greip, ananass, tomat, spargel, lillkapsas, seemned ja maitseained.

Koerad võivad pidada mõnikord paastupäevi ilma, et neile sellest mingit kahju tekkiks. Tervele koerale pole mõtet mingeid korrapäraseid paastupäevi tekitada. Kui koeral on kõhulahtisus, peetakse ta ühe päeva paastul enne kui alustatakse toitmist algul riisi keeduveega ja riisiga ning lisades sellele järgnevatel päevadel rasvatut liha, kala või kodujuustu. Kui kõht juba kannatab, siirdutakse tasapisi tavapärase koera toitmise juurde kuivtoiduga.

Kuivtoidud

Loomapoodides on valida kümnete eri variantide vahel. Kui oled jõudnud juba mingile otsusele, siis uuri tooteseletust koti küljes. Toidu nimi juba ise räägib, millisele koerale see on mõeldud: Adult (täiskasvanud koerale), Growth või Puppy (kutsikatele, kasvavatele koertele, tiinetele ja imetavatele emastele), Performance (aktiivsetele, rasket tööd tegevatele koertele või tiinetele emastele), Senior (vanadele koertele) ja Light (väheaktiivsetele, eakamatele või ülekaalulistele koertele). Suuretele tõugudele on arendatud oma toidud kasvamise ajaks, et areng ei toimuks liiga kiiresti ja väheneks kasvuhäirete risk.

Esimesena võid kontrollida ka rasva ja proteiini määra. Proteiinid on eluks vajalikud keha ehitusained. Kuivtoidus valgu osa võib varieeruda 18-32% vahel. Hea suhe on, kui valku on umb. 10% rohkem kui rasva. Kodukoerale siis piisab 20-25% proteiinisaldusest, kutsikaile, tiinetele emastele ja rasket tööd tegevatele 26-35% ning vanadele ja väheliikuvatele 18-20%. Heakvaliteedilise valgu päevane minimaalvajadus on 15%, halvemakvaliteedilist võib olla ca 20%. Tähtsam oleks siiski teada valkaine päritolu, kui selle protsentuaalset hulka toidust. Head valkained on liha, kala, kanamunad, kala- ja lihajahu.

Rasvad on tavaliselt süsivesikutega koos peamine energiaallikas. Seda vajatakse kasvamiseks ja tööd tegemiseks. Rasva peab olema vähemalt 7% kuivainest. Rasva lisamine parandab toidu maitsvust ja enamikus kuivtoitudes rasva hulk varieerubki 8-18% vahel. Rasva võib kodukoerale määratud toidus olla 10-16%, kutsikale, rasket tööd tegevale või tiinele (ka imetavale) emasele 17-22% ning vanadele ja vähemaktiivsetele koertele 7-12%. Ülemäärane rasv koguneb elundkonda ja põhjustab ülekaalulisust. Mida enam rasva toidus on seda vähem peab koguseliselt andma. Võistlus(näituse)perioodidel, mil rasva osa toidus lisatakse, peab tähele panema, et rasvane toit imendub aeglasemalt kui rasvatu. Rohke rasvasisaldus takistab mineraalainete imendumist ja seetõttu peaks suure rasvasisaldusega toitudes olema ka kõrgem kaltsiumi, fosfori ning magneesiumi sisaldus. Ideaalne kaltsiumi-fosfori suhe toidus on 1,2 –1,4:1. Lihas on suhe 1:20-40 ja seetõttu liigse liha söötmine on tõdetud põhjustama erinevaid luustiku ja liigeste probleeme, nahapõletikke ja käitumishäireid.

Järgmiseks kontrolli toidu peamist toitaineid. Toiduseletuses peab olema loetletud toorained kaalukohases järjekorras. Kui toit sisaldab kõige rohkem liha, siis on see ka esimesel kohal nimekirjas. Kui eri tooteid võrreldakse, leidub sealt peatoitainena muuhulgas nisujahu, riis, kana, kanajahu, mais, jahvatatud mais, lambaliha, kalkuni tapajäggijahu ja looma tapajäggi jahu. Millise sa ise valiksid oma koera põhitoiduaineks? Loe kogu tooteseletus siiski terviklikult läbi, sest kuigi esimesena võib lugeda kana, võib teisena olla riis, kolmandana riisijahu, neljandana mõni muu riisisaadus ja toidu tegelikult põhiaineks kujunebki hoopis riis, mitte kana.

Üks tähtis asi kuivtoidu juures on vaadata tooteseletusest, millist ainet on kasutatud säilitusainena. Laboratooriumiuuringutes katseloomadel on BHA ja BHT kasutamine põhjustanud maksa- ja neeruprobleeme, kasvu aeglustumist, sünnitusraskusi, käitumisprobleeme, ainevahetus-stressi, kolesterooli tõusu, allergilisi reaktsioone ja ajuvigastusi. Etoksiin on otsene mürk koertele, ning seda ei tohiks enam kuivtoitudes kasutusel olla. Turvalisem on valida roog, mille säilitusainena on kasutatud C- või E-vitamiini. Toiduseletuses antakse teada ka niiskussisaldus. Vali toit, mille niiskussisaldus jääb alla 12%.

Kuivtoidu vahetamine

Koera toitu ei tohiks kunagi vahetada ühe korraga teiseks. Koera seedeelundkond on palju lühem kui

inimesel ja toit kulgeb kiiresti sellest läbi, nii et sarnase toitainekooslusega söögi imendumine toimib paremini. Äkiline toiduvahetus võib tavaliselt põhjustada kõhulahtisust. Kõigepealt peaks vana toidu hulka segama viiendikosa uut toitu ja vähehaaval lisatakse uue toidu osakaalu, kuni see koosneb ainult uuest toidust. Vahetamiseks võib kasutada kolme päeva kuni nädalat, sõltuvalt kõhu tundlikkusest.

Kodutoit

Tänapäeval soosivad nii mõnedki kodutoidu andmist tööstusliku asemel. Selline söötmisviis nõuab siiski viitsimist ja täpset arvepidamist koera saadavatest ainetest. Kodutoidus peaks olema 3/4 osa teraviljatooteid (riis, kaer, oder, hirss, tatar, makaron) ja keedetud või riivitud aedvilju (porgand, salat, seller) ja 1/4 osa liha, kala, kanamune või rupskeid. Teraviljatooted küpsetatakse pudruks kas lihaga või eraldi. Hulka lisatakse piimatooted (kodujuust, hapupiim, viili, jogurt või kooreviili). Kodutoitu peab alati lisama teatud määral mineraalaineid, luujahu, rasvlahustuvaid vitamiine (A ja D) ning pärmi.

Traditsioonilises kodutoidus vaheldub kaltsiumisisaldus 0,09 – 0,28 vahel, mis on kaugel optimaalsest tasemest. Seetõttu kodutoitu söövatel omanikel on vaja täpselt arvestada koera saadavad mineraalainete-, süsivesikute- ja vitamiinidoosid ning lisada toidule näiteks Citro-Oskat. Eriti võidakse rikkuda mittetasakaalustatud kodutoiduga kasvava koera luustiku areng.

Kergem võimalus on anda koerale pooleks kodutoitu ja kuivtoitu. Sellisel juhul lisandub söögi maitsvus ja mitmekesisus, kuid mineraalainete, vitamiinide ja süsivesikute piisav omastamine on tagatud.

Söödad sa oma koerale siis kodu- või kuivtoitu, võid alati toidu hulka lisada supilusikatäie taimeõli. C-vitamiini mõjudest ei ole üheseid andmeid. Ühed allikad väidavad, et koer suudab seda ise sünteesida ja teised taas, et selle lisamine vähendab luustikuvigasid. Kuna C-vitamiin on vesilahustuv, siis selle lisamisest toidu hulka ei teki kahju. Alla aasta vanusele koerale soovitaksin C-vitamiinilisandi andmist. Liigne D-vitamiin seevastu põhjustab kasvuhäireid ja seetõttu alla aasta vanusele koerale ei tohi sööta liigselt kala või kalamaksaõli. Täiskasvanud koerale võib neid anda kuuridena või paar korda nädalas. Kүүлslauku võib lisada koera toidule igapäevaselt või kuuridena, sest see tasakaalustab soolestiku tegevust, alandab veresuhkrut, vähendab gaaside teket ja parandab immuunsust.

Kord või kaks

Kutsikaid söödetakse 4 kuu vanuseni 4 korda päevas. 5-6 kuu vanusele kutsikale antakse toitu 3 korda päevas ja 7 kuus alates piisab 2 korda päevas. Kaks söögikorda päevas on tervislikum kui üks, sest siis magu ei ole terve päeva jooksul kordagi täiesti tühi ja ei saa ka ühekorraga liiga täis. Osad koerad oksendavad kollast sappi, kui nende magu muutub täiesti tühjaks, sellest vabanetakse söötes koera kaks korda päevas.

Lahja, lihav või paras?

Kaalu oma koera korrapäraselt ja otsusta ta kaalu järgi, kas oled andnud toitu viimasel nädalal liiga vähe, liiga palju või sobivalt. Koertele korjub liigne rasv eri paikadesse nagu inimestelegi. Õiges kaalus koeral on hästi käega tunda ribid, selgroog ja lanne, kuid neid pole näha. Kui nahka tõstetakse turjast, jääb sõrmede vahele vaid nahk, mitte paks rasvakord. Inimesed näitavad tihti asjatult üles oma armastust koera vastu maiuspalade hulgaga, kuid see on koerale pigem karistus, kui helluse üles näitamine. Ülekaalulised koerad haigestuvad tõenäolisemalt südamehaigustesse ja tugiliikumishäiretesse ning nende eluiga lüheneb märgatavalt. Näita oma armastust lemmiku vastu temaga igapäevaselt aega veetes ja viies teda pikkadele ühistele jalutuskäikudele ülekaaluliseks söötmise asemel!

Kasvava koera toitmine

Kasvav noor koer vajab suhteliselt kaks või kolm korda enam toitu võrreldes täiskasvanud koeraga. Enne kõike on tähtsus toidu kvaliteedil, mitte kogusel. Odav ja halvakvaliteediline toit on raha raiskamine pikemas perspektiivis, sest sellist sööki peab andma suhteliselt palju rohkem kui kallimat ja kõrgekvaliteedilist toitu, mille imendumisprotsent on suurem. Ei saa head ja odavat samaaegselt.

Vale toitumisega võidakse kergelt põhjustada kasvuhäireid. Uurimuste põhjal halvimaid kasvuhäireid põhjustavad liigse kaltsiumi saamine kasvuaas. Liiga vähene kaltsiumi, mineraalainete ja vitamiinide andmine taas aeglustab kasvu. Kasvava koera konditsiooni, luustiku arengut ja käppade asendit peab jälgima pidevalt, et saaks varakult muuta liigkiire kasvamise põhjustatud häireid. Mõlemad esikäpad peavad osutama otse ette ja peavad olema kerelaiuse kaugusel üksteisest. Tagakäppade kintsud peavad olema ühesuunalised, otse tahapoole. Terve koer ei lonka, ta on suuteline tõusma kergesti lamamisasendist üles ja ta liigub meelsasti.

Võistlus/töökoera toitmine

Võistluskoera toitmine võrdub tippspordlase toiduvaliku tasemega. Toiduvalikut on vaja muuta võistluste ja nende vaheliste perioodide kaupa. Stress kulutab energiat ja siis koer vajab energiat rohkem. Väärast toitumisest võib johtuda näiteks koera väsimine keset sooritatavat harjutust. Armeekoertega tehtud testides tunnistati parimaks anda hommikusöögiks 1/4 päeva toiduratsioonist ja õhtul 3/4. Koerte tööerksus paranes, ka söömine vähenes ning aedikäitumine rahunes. Hommikuti olid koerad virgemad väiksema eine järel ja õhtuti maitses uni hea pärast raskemat einet.

Lühiajalises lihastöös, nagu agilitys ja rajajooksudes, saab koer energiat põletades glükogeeni anaeroobselt piimhappeks. Selline koer vajab võistlusperioodil väherasvast ja süsivesikute-rikast toitu. Süsivesikute "tankimist" ei tohiks siiski teha, kuna see võib põhjustada lihasrebendeid. B-vitamiini hulk, kaalium, kaltsium ja magneesium võidakse lisada lihastöö järgsele einele. Liiga vähesest kaltsiumist tekib sportkoertele pingemurde ja seljavalusid, liialt vähene kaalium jällegi põhjustab lihaspingevigastusi ja kuivumist ning liialt vähene magneesium põhjustab lihaskrampe.

Raske tööga tegelevate koerte (nagu veokoerad) toit peab sisaldama rohkelt rasva ja vähem süsivesikuid. Kuna magneesium on tähtis komponent rasva ainevahetuses, siis tuleb seda lisada toidusse võistlusperioodidel.

Mõned inimesed ei anna koertele võistluspäevade hommikuti süüa. Siiski, kui võistlus- või jahipäev venib pikaks, ähvardab koera hüpoglükeemia ehk vere vähene suhkrusisaldus. Koer väsib ja hakkab kõikuma, tema tagapoole liikumine muutub ebakindlaks ja koer võib minna šokki. Hüpoglükeemiat võib vältida, kui koerale antakse süsivesikutesisaldusega hommikueine või vahepalakesi.

Teine probleem võistlevatel koertel on dehüdratsioon ehk veetustumine. See juhtub liiga sageli korratava ja pingelise võistlusstressi tagajärjel. Esimene märk sellest on, et koer joob tohutuid koguseid vett pääsedes võistluselt koju. Veetustumine on nähtav järgmisel hommikul. Kui turjanahk tõstetakse volti, peaks see silenema normaalselt 1-4 sekundiga, veetustunud organismi silenemine kestab üle 4 sekundi, tugevas veetustumises organismil üle 7 sekundi. Pinge all olevale koerale võib lisada toidu sisse tsinki sisaldavaid toiduaineid, nagu loomaliha, maks või pähklid.

*Tõlge: K. Roosaar,
kirke@koertekoda.net*

*Artikkel on avaldatud ning tõlgitud Janita Leinose loal.
Selle artikli autori ja tõlkija õigused on kaitstud autoriõiguse seadusega.*